

Türkmanlar.

Tarih, insanlığın geçmişini inceleyen ve gerçek olayları, olguları ve kişilik-leri kaydeden bir bilimdir. Ancak, tarihsel bilgi genellikle mitlerle çevrilidir: efsanevi öyküler, var olmayan karakterler ve kurgusal olaylar. Toplumlar ge-liştikçe, kendi geçmişlerine ve ulusal tarih çalışmalarına olan ilgi artar. Bu arka plan karşısında, başka bir eğilim ortaya çıkar: tarihin tahrif edilmes, gerçeklerin kasıtlı olarak çarpıtılması, iç ve dış politikada siyasi ve propa-ganda aracı haline gelir.

Tarihsel gerçeklerin tahrif edilmesi eski zamanlara kadar uzanmaktadır. İngiliz fizikçi, matematikçi ve astronom Isaac Newton (1642–1727), "Kısa Bir Kronik" (1725'te yayınlandı; 1728'de "Eski Krallıkların Kronolojisi" başlığı al--tında yeniden basıldı) adlı çalışması üzerinde çalışırken, tarihi "genişletme" uygulamasının yaygınlığına dikkat çekti: birçok halk, kökenlerini Taş Devri'ne kadar izleyerek atalarını kanıtlamaya çalışır. İşte bu yüzden "antik çağ" olgu-su bugün Ermenilerin, Baskların, Etiyopyalıların veya Yahudilerin inisiyatifini ele geçirmeye çalışan birçok ulus arasında çok yaygın.

Gerçeklerin, olayların ve isimlerin tahrif edilmesi genellikle siyasi amaçla-ra hizmet ediyordu. Açıklayıcı bir tarihsel örnek vereceğim: 16. yüzyılda Volga'nın ötesindeki toprakları ele geçirdikten sonra Rusya, Türk toprakları-na doğru ilerlemeye başladı. Daha sonra, Büyük Petro döneminde (1720 ve 1722'de) eski kitap ve el yazmalarının piskoposluklardan ve manastırlardan, sözde kopyalama amacıyla, el konulmasına dair kararname yayınlandı. Bazı belgelerin imha edildiği ve sahte belgelerle değiştirildiği inancı halkın hafızasına yerleşti.

Çarlık Rusyası'nda bu tür tahrifatlar daha sonra bir gelenek haline geldi. Büyük Katerina'dan (1762-1796 yılları arasında hüküm süren) başlayarak, Rus tarihçileri sömürge halkları için geçmişin "yeni" bir versiyonunu yarat-makla görevlendirildi. Bu tür şemalarda Türklere yeni bir soy ağacı verildi: "ata vatani" güney Sibiryaya kaydırıldı ve modern Türk halklarının oluşumu, İkinci Doğu Türk Kağanlığı'nın (682-744) çöküşünden sonraki dönemle ilişki-lendirildi. Bu çarpıtmalar, özellikle Stalin döneminde olmak üzere, Rus İm-paratorluğu ve Sovyetler Birliği döneminde de devam etti. Bu, Türk halkları-nın tarihinin tarih boyunca çarpıtıldığını göstermektedir.

Birçok Rus, Çinli ve Batılı tarihçi "Türk" kelimesinden kaçındı. Birçok eser İskitlerin İran dili ko-nuştuğunu iddia etti (farklı bir görüş de mevcut olmasına rağmen), Hun Türk İmparatorluğu "belirsiz" ve çok etnikli olarak sunuldu ve Cengiz Han'ın im-paratorluğu halk arasında öncelikle "Moğol" olarak tanımlandı.

Altın Orda ve çöküşünden sonraki Türk hanlıklarının tarihi, pan-Türk tarih yazımı için önemli bir konudur. Rus geleneğinde, Orda başlangıçta bir Moğol devleti, daha sonra ise bir Türk-Moğol devleti olarak sunulmuştur. Ancak tarihi gerçekler gizlenemezdi ve bu nedenle Türk özü giderek daha fazla kabul gördü.

Rus tarih yazımında, Celayiriler, Karakoyunlular, Akgoyunlular, Safeviler, Afşarlar ve Kaçarlar devletleri genellikle Fars veya İranlı olarak anılır. Coğrafi ve etnopolitik terimler arasında ayırım yapmak önemlidir: "İran" ve "Azerbaycan" bölgesel isimler olarak anlaşılabilir, ancak bu devletlerin yö-netici hanedanları ve askeri-siyasi elitleri Türk kökenliydi ve modern Azerbaycanlıların atalarıyla akrabaydı. Bu nedenle, onları yalnızca etnik anlamda "Fars" olarak sınıflandırmak ciddi itirazlara yol açar.

Akademik çevrelerde, Azerbaycan devletinin 1918'den önce var olmadığı ve "Azerbaycanlılar" ulusunun 1936'dan önce bile var olmadığı tezi sıklıkla duyulmaktadır. Ancak, tarihsel olarak Transkafkasya'da Rus idari geleneği-nin sıklıkla dışsal adlandırmalar kullandığı açıklığa kavuşturulmalıdır: "Başurmanlar", "Aderbeijani Müslümanları" ve daha sonra "Transkafkasya Tatarları", "Aderbeijani Tatarları" ve "Aderbeijaniler". 1918'den önce, Rus İmparatorluğu'nda, Transkafkasya'daki birçok Türkçe konuşan Müslüman "Kafkasya Tatarları" olarak adlandırılıyordu ve "Tatarlar" kelimesi, ikamet ettikleri yere göre niteleyici bir sıfatla birlikte çeşitli Türk gruplarına geniş anlamda uygulanıyordu. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Persler Ecemi (yeni gelenler) ve Azerbaycanlılar Ecemi Türkleri olarak adlandırılıyordu.

Ancak, özellikle belirtmek gerekir ki, "Azerbaycan" coğrafi bir isimdir (antik çağlarda Atropatena). Güney Azerbaycan (İran Azerbaycanı) sakinleri de dahil olmak üzere birçok Türkçe konuşan grup, kendilerini tanımlamak için "Türk" terimini kullanmıştır. 1918'den beri ülke

Azerbaycan olarak adlandırılmakta ve asıl ulus "Türkler" olmuştur. Sovyet döneminde, 1939'dan itibaren "Azerbaycanlılar" etnonimi yerleşmiştir.

Yüzyıllar boyunca Türk kökenli Azerbaycanlılar, Irak, İran, batı Afganistan, Azerbaycan, Ermenistan, doğu Gürcistan ve güney Dağıstan topraklarında egemen bir konumdaydılar. Türk hanedanları tarafından kurulan devletler arasında şunlar öne çıkmaktadır:

Celairiler – Celair Türk kabilesinden gelen bir sultanlar hanedanı (1340-1410). Celair hanedanının son hükümdarı Ahmed Celair (1382-1410), ilk Azerbaycanlı şairlerden biri olarak kabul edilir. Azerbaycan dili, Arapça ve Farsça şiirler yazmıştır.

Celairiler, Hulaguid döneminde (1256-1335) Azerbaycan'da ortaya çıktılar. Ayrıca Cengiz Han'ın imparatorluğunun omurgasını oluşturan bir Türk kabilesiydiler. 13. yüzyılın sonlarında İslam'ı kabul eden son kabile oldular. O zamandan itibaren Türkmenler olarak da tanındılar. Güney Azerbaycan'a (İran Azerbaycanı) ve Irak'a yerleştiler. Onların döneminde Türkçe, Arapçadan sonra Irak'ta ikinci dil oldu.

Kara Koyunlu, Oğuz İva aşiretinden bir Türkmen hanedanı tarafından yönetilen Türk kabilelerinin birliğiydi (1375-1468). Kara Koyunlu'nun ilk hükümdarı Cihan Şah (1436-1467), sultan unvanını aldı. Cihan Şah, Azerbaycan Türkçesiyle Hakiki takma adıyla şiirler yazan bir şair olarak da biliniyordu.

Ak Koyunlu (1453-1501), Oğuz Bayandur aşiretinden bir Sünni Türkmen hanedanı tarafından yönetilen Türkmen kabilelerinin birliğiydi.

Safeviler, Türkmen kabilelerinin birliğinden gelen ve Safevi devletini yöneten bir hanedandı (1501-1736). Bu hanedanın ilk hükümdarı, İran'ın güneyindeki Azerbaycan'ın Ardabil şehrinde doğan İsmail I (1487-1524) idi. Azerbaycan, Ermenistan, doğu Gürcistan, güney Dağıstan, İran, Irak ve Afganistan'ı yönettiler.

Afşarlar, Azerbaycan ve İran'ı (1729-1796) ve ardından Horasan'ı (1750-1796) yönettiler. Hanedanın kurucusu Nadir Şah, Bayandur'daki Oğuz aşiretinden bir Kızılbaş'tı.

Napoleon Bonaparte, Fath Ali Şah Kaçar'a yazdığı bir mektupta kendisini yeni Nadir olarak gördüğünü belirtmiştir. Joseph Stalin, Nadir'i, Korkunç İvan ile birlikte akıl hocası olarak adlandırmıştır.

Kajar Devleti (1789-1925), Türkmen Kaçar aşiretinin kurduğu bir devlettir. "Rus ve Sovyet İmparatorluklarının Etnografik Tarih Sözlüğü"ne göre, "Kajarlar" Azerbaycanlıların alt etnik bir grubudur. Kaçar hanedanının varisleri Azerbaycan valisi olarak atandı. Azerbaycan, İran, batı Afganistan, doğu Gürcistan ve güney Dağıstan'ı yönettiler.

11. yüzyılda Türkmenler, Selçuklu Devleti'ni (1037-1194) kurarak tarih sah-nesine girdiler. İslamiyet'i kabul eden Oğuz kabilelerinin bir kısmı "Türkman-lar" olarak bilindi ve Sir Darya bölgesinden Horasan'a göç etti. Bu öz adlan-dırma hem Türkmanler tarafından hem de Avrupa kaynakları tarafından kul-lanıldı. 13. yüzyıldan itibaren bu terim, "Oğuz" etnoniminin yerini tamamen aldı.

Selçuklu döneminde bile Ucbey yönetim sistemi kuruldu. Sınır bölgeleri yönetim için bireysel klanlara verildi ve yöneticilerine Ucbeyler - sınır böl-gelerinin yöneticileri- denildi. 1330'larda bir veba salgını İlhanlı Devleti'ni harap etti. 1335 yılında İlhan Ebu Said ve varisleri öldü ve bu da merkezi oto-ritenin çöküşüne yol açtı. Sonuç olarak, Anadolu'da Osmanoğullar, Candaroğullar, Germiyanoğullar ve diğerleri de dahil olmak üzere fiilen bağımsız 16 beylik ortaya çıktı. Bu beyliklerin tamamı Türkman kökenliydi.

Büyük Osmanlı İmparatorluğu'nu (1299-1922) kuranlar Türkmanlardı. Hanedanın kurucusu Osman I'nin dedesi Süleyman Şah, 12. yüzyılın sonları ve 13. yüzyılın başlarında yaşamıştır. Cengiz Han'ın Horasan ve İran'a yayıl-masının başlamasıyla birlikte, kendisi ve Türkman kabilesi Kayılar, 1214 yılında Sivas bölgesine göç etmişlerdir. Oğlu Ertuğrul, Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubad I (1190-1237) tarafından Bizans İmparatorluğu ile olan sınırı korumakla görevlendirilmiştir. Ertuğrul'un kendisi (doğum tarihi bilin-miyor; 1281'de öldü) ve annesi Hayme Hatun (doğum tarihi bilinmiyor; 1268'de öldü) Söğüt'te defnedilmiştir.

1234 yılında Eyyubiler, Suriye'den Selçuklu Sultanlığı'nın Konya toprakları-na saldırdılar. Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubad, el-Kamil'in (Selahad-din Eyyubi'nin yeğeni, 1177-1238) kuvvetlerini bozguna uğrattı. Selçuklular daha sonra Fırat Nehri kıyısında bulunan

Rakka şehrini ele geçirdiler. Süleyman Şah ve askerleri de bu savaşlara katıldı. Süleyman Şah Rakka'da Fırat Nehri'nde boğularak öldü.

Süleyman Şah'ın türbesi aslen Suriye'nin Rakka şehri yakınlarındaki Jaber kalesi yakınlarında bulunuyordu ve Türk birlikleri tarafından korunan, Suriye toprakları içindeki bir Türk yerleşim bölgesiydi.

1975 yılında, sel tehdidi nedeniyle, Türkiye ve Suriye arasında yapılan bir anlaşma uyarınca, türbe ve askeri karakol, Halep'e 123 km uzaklıktaki Karakozak köyünde yaklaşık 10.000 metrekarelik yeni bir yere taşındı. 2015'teki Suriye İç Savaşı sırasında türbe tekrar yıkılma tehdidiyle karşı karşıya kaldı ve bu durum Türkiye'nin onu geçici olarak Suriye-Türkiye sınırındaki Eşme bölgesine taşımasına yol açtı.

Süleyman Şah'ın torunu Osman I (1254-1324), 1299'da bir Türkman beyliği (prenslığı) kurdu, ardından 1922'ye kadar süren Osmanlı İmparatorluğu'nu kurdu. Türkiye Cumhuriyeti 1923'te kuruldu.

Oğuzlar ve Kıpçaklar

Bilindiği gibi, Türk dünyası geleneksel olarak iki ana etnolingüistik topluluğa ayrılır: Oğuzlar ve Kıpçaklar. Oğuz grubu, Türkleri, Azerileri, Türkmenleri, Gagauzları, Harezmi Türklerini, bazı Kırım Tatarlarını, İran Türklerini ve Irak ile Suriye Türkmenlerini içerir. Kıpçak dilleri Tatarlar, Başkırlar, Nogaylar, Ku-muklar, Kazaklar, Kırgızlar, Karakalpaklar ve diğer halklar tarafından konuşulmaktadır. Özbekçe, Uygurca ve Çuvaşça, Türk dillerinin Karluk koluna aittir.

Doğu Türk Kağanlığı'nın (744) çöküşünden sonra, Kıpçaklar, günümüzde kuzeybatı Kazakistan ve güney Sibiryada bulunan eski Türk devleti Kimak Kağanlığı'nın (750-1035) bir parçasıydı. Kıpçaklar doğuda Kimaklar, batıda Hazarlar ve güneyde Oğuzlarla sınır komşusuydu. Bu dönemde Oğuz kabi-leleri, Kazakistan'ın Aral Denizi bölgesinin, Sir Darya vadisinin ve Çuy vadisi-nin geniş topraklarını işgal etti. 9.-10. yüzyıllarda, Sir Darya'nın orta ve aşağı kesimlerinde ve batı Kazakistan'ın bitişik bozkırlarında, başkenti Yangykent'te (günümüzde Kazakistan'ın Kızılorda bölgesinde küçük bir kasaba) olmak üzere Oğuz halkının siyasi bir birliği oluştu. 10. yüzyılda Oğuzlar, Kıpçaklarla müttefikler ve Kimak Kağanlığı içinde birlikte yaşadılar. 11. yüzyılda, Kimaklar (daha sonra Kıpçaklara katıldılar) ve Kıpçaklar, Oğuzları güneye, Oğuzları ve Beçeneleri (Oğuzların bir kolu) batıya, Karlukları

güneydoğuya ve Ugrileri kuzeye, Sibiryaya taygasına doğru sürdüler. Kıpçaklar daha sonra batıya doğru hareket ederek, daha önce Oğuz ve Beçenelerin elinde bulunan toprakları işgal ettiler.

Not:

Bazı akademisyenler Ugrileri Oğuz olarak sınıflandırır, ancak Ugriler Oğuz Han'ın soyundan gelmiyorlardı. Ugriler veya Ugorlar, Macarların ataları olan Türkçe konuşan bir kabiledir.

Oğuz Han, Türk halklarının efsanevi ve mitolojik atası olarak kabul edilir. Bazı bilginler onun MÖ 3. yüzyılda, bazıları MÖ 7. yüzyılda, bazıları ise MÖ 29. yüzyılda yaşadığına inanmaktadır. "Türkman" terimi, Oğuz Türk halklarını ifade etmek için kullanılır. Gaznevi sultanlarının sarayında görev yapan Fars düşünür el-Biruni (973-1048) ve Selçuklu sultanının sarayında görev yapan Fars hekim Şaraf el-Zaman Tahir el-Marvazi'ye (1056-1125) göre, bu terim İslam'ı kabul eden Oğuz halkını ifade ediyordu.

Osmanlı tarihçisi Mehmet Nesri (1450-1520), "Türkman" adının "Türk" ve "iman" kelimelerinden oluştuğunu ve "inançlı Türk" veya "Müslüman Türk" anlamına geldiğini yazmıştır. Başka bir görüşe göre ise "Türkman" terimi "Türk" ve "man" kelimelerinden türemiştir ve "Ben Türk'üm" anlamına gelir. Oryentalist ve etnograf F. A. Mihailov (1862-1920), "Transkaspiya Bölgesi Yerlileri ve Yaşamları" (1900) adlı eserinde, Oğuz Türklerinin kendilerinin "Türkman" olarak adlandırdıklarını ve "Kimsiniz?" sorusuna "Türkmanım" yani "Ben Türk'üm" diye cevap verdiklerini öne sürmüştür.

Tarihçi Sergei Agadcanov (1928-1997), Türkmanların bazı Oğuzların Orta Asya'nın Hint-Avrupa nüfusuyla melezleşmesi sonucu oluştuğuna inanmıştır. Amerikalı dilbilimci ve Türkolog Larry Clark (1943-2025), "Türkman" teriminin 10. yüzyıl Müslüman kaynaklarında, 11. yüzyılın ortalarında Sır Darya bölgesinden Horasan'a göç eden ve İslam'ı kabul eden bazı Oğuzları ifade etmek için kullanıldığını belirtmiştir. Bu dönemde "Oğuz" ve "Türkman" terimleri birbirinin yerine kullanılıyor ve İslamlaşmış tüm Oğuz halkına uygulanıyordu.

Tarihsel bağlamda "Türkman" veya "Türküman" terimleri, Türkmenistan Türkmenlerini değil, öncelikle Türkleri, Azerbaycanlıları ve Suriye ile Irak'ın Türkçe konuşan nüfuslarını ifade eder. Modern Türkmenler, Sir

Darya ve Ural Dağları arasındaki bozkırlarda kalan Oğuz kabilelerinin torunlarıdır; ancak "Türkman" terimi başlangıçta bu kabilelere uygulanmamıştır. 14. yüzyıldan itibaren bu terim, Anadolu'da "Osmanlı" adlandırılmasına yerini bırakmıştır.

Azerbaycan'da 17. yüzyılda kullanım dışı kaldı ve yerini "Türk", "Kızılbaş" ve "Terekeme" etnonimlerine bıraktı.

Günümüzde "Türkmen" etnonimi Türkmenistan halkının çoğunluğunu ifade ederken, "Türkman" veya "Türküman" terimleri Suriye ve Irak'ın Türkçe konuşan nüfusunu ifade etmek için kullanılır. Türkmenler, Azerbaycanlılar, Türkler ve Suriye ile Irak Türkmenleri etnokültürel ve tarihsel olarak akraba halklardır.

Türkmen/Türkmanlar

Türkmenistan adı resmi olarak 1924'ten beri mevcuttur. 1869'dan 1885'e kadar, günümüz Türkmenistan toprakları Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edildi ve Türkistan Askeri Bölgesi'nin (1867-1920) bir parçası olan Transkaspiya Bölgesi olarak yeniden adlandırıldı. Günümüz Türkmenistan topraklarına ek olarak, Türkistan Bölgesi günümüz Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan topraklarını da içeriyordu. Türkistan ("Türklerin ülkesi") adı, yerel nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan Türk halklarından türemiştir ve Orta Asya'nın tarihi ve coğrafi bir bölgesini ifade eder. Bu terim 19. ve 20. yüzyılların başlarında yaygın olarak kullanılmıştır.

Çin'de, eskiden Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti (1933-1934) ve Doğu Türkistan Devrimci Cumhuriyeti (1944-1949) olarak bilinen Sincan Uygur Özerk Bölgesi bulunmaktadır. Bu bölge daha önce Doğu Türkistan olarak biliniyordu; Türk halklarının yaşadığı bölge ve Uygurların, Kazakların, Kırgızların, Özbeklerin, Salarların yanı sıra Dunganların ve Moğolların tarihi vatanıydı.

Türkmenler olarak tek bir ulus halinde birleşmeden önce ana Türk kabileleri Teke, Yomud, Ersari, Çovdur, Geklan ve Saryk idi. Bunların arasında en kalabalık grup Teke'dir.

Selçuklu, Anuşteginli (Harezşah), Osmanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Afşari hanedanlıklarının sırasıyla eski Oğuz kabilelerinden -Kınyk, Beğdili, Yiva, Bayandır, Kayı ve Afşar- geldiği kabul edilir.

Azerbaycan edebiyatının klasikleri Nasimi ve Fuzuli, Suriyeli ve Iraklı Türkmanlar tarafından şair olarak kabul edilir. Nasimi'nin türbesi yakın zamana kadar Halep'te bulunuyordu ve Suriye hükümet güçleri ile IŞİD arasındaki savaş sırasında yıkıldı. Fuzuli'nin türbesi ise Irak'ın Kerbela şehrinde yer almaktadır.

Referans:

Seyid İmadeddin (1369-1417) – Nasimi takma adıyla yazan bir şair. Azerbaycan'ın Şamahı şehrinde doğdu ve Suriye'nin Halep şehrinde öldü. Farsça, Arapça ve Azerbaycan Türkçesiyle yazan ilk Azerbaycanlı şairlerden biri olarak kabul edilir. Nasimi, dini ve felsefi bir öğreti olan Hurufizm'in takipçisiydi. Din adamları onu ateist ilan etti. Nasimi, Mısır Memlük Sultanı Ebu Muayyad'ın emriyle Halep'te idam edildi.

Muhammed ibn Süleyman (1494-1556) – Fuzuli takma adıyla yazan bir şair ve düşünürdü. Irak'ın Kerbela şehrinde doğdu ve öldü; Kerbela o zamanlar Akkoyunlu devletinin, daha sonra Safevilerin bir parçasıydı. Baskın görüşe göre, Fuzuli'nin şiiri Azerbaycan edebiyatına aittir. Fuzuli, dili Azerbaycan lehçesi olan pan-Türk şiirinin bir temsilcisiydi.

Azerbaycan dilinde, İngilizcedeki "man" kelimesindeki "æ" harfine benzer "ə" harfi bulunur. Günümüzde bu harf Azerbaycanlılar, Kafkasya ve Orta Asya'nın bazı halkları, Türkmenler ve Gagauzlar tarafından kullanılmaktadır. Azerbaycan dilinde, Rusçadaki "e", "a" ve "ya" sesleri arasında yer alan, alçak, vurgusuz bir ön ünlüyü temsil eder. Türkçede "ə" harfi bağımsız bir grafik sembol değildir ve "e" veya "a" harfleriyle temsil edilir, ancak bazı durumlarda "ə" olarak telaffuz edilir.

Bir kelimenin başında Rusçaya çevrildiğinde, "ə" harfi genellikle "a" olarak temsil edilir ve telaffuz edilir; diğer konumlarda ise çoğunlukla "e" veya daha az sıklıkla "ya" olarak temsil edilir.

Farsça konuşan Tacikler modern Türkmen diline "Türkmani" derler.

"Türkman" kelimesi Azerbaycan dilinde türkmən, Türkçede ise türkmen olarak yazılır ve telaffuz edilir. Rusçada, Türkiye Cumhuriyeti halkı "Turki", devlet ise "Tursiya" olarak anılır. "Türkler" terimi, akraba dilleri ve ortak tarihi ve kültürel kökleriyle birleşmiş geniş bir halk grubunun kolektif adı olarak kullanılır.

Türkiye'nin kendisinde ise "Türk" kelimesi iki anlama gelir: bir yandan Türk halkının temsilcisi olarak bir Türk'ü ifade ederken, diğer yandan daha geniş anlamda Türk halklarının tamamını ifade etmek için kullanılır. Ülkenin adı "Türkiye"dir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin tebaası Osmanlı olarak adlandırılıyordu. 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Mustafa Kemal Atatürk, "Türk" etnonimini ortak bir ulusal tanımlama olarak benimsemeyi önerdi. O zamandan beri halk Türk, ülke ise Türkiye olarak anılmaktadır. Türkçe ve diğer Türk dillerinde, Rusçada olduğu gibi "Turk" ve "Türk" arasındaki ayrım artık mevcut değildir.

1991'den beri, Türk halkları arasında karşılıklı anlayışı kolaylaştırmak ve kültürel alışverişi genişletmek amacıyla tüm Türk dilleri için birleşik bir Latin alfabesi oluşturma çalışmaları devam etmektedir. Bu proje "ə" harfinin kul-lanımını öngörmektedir. Ortak Türk alfabesinin son versiyonu 2024 yılında kararlaştırılmış, ancak henüz kesinleşmemiştir.

Türkler ve Arap Halifeliği

Türk halkları, Milattan Sonra ilk yüzyıllardan itibaren Arap Halifeliği'nin (632-1258) geniş topraklarında yaşamıştır. İslam tarihinin erken dönemlerinde bile Türkler, Halifeliğin askeri ve idari sisteminde önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. İlk Türk askeri birlikleri Emevi hanedanlığı (661-750) döneminde ortaya çıkmıştır.

674 yılında, Basra, Kufe ve Horasan hükümdarı Ubeydullah ibn Ziyad (628-686), birkaç bin Türk okçudan oluşan bir ordu kurmuştur. 680 yılında, Halife I. Yezid ibn Muaviye'nin emriyle, Ubeydullah'ın birlikleri Ali ibn Ebu Talib'in ailesinin ölümüyle ilgili trajik olaylara katılmıştır.

İmam Ali'nin oğlu ve Peygamber Muhammed'in torunu Hüseyin ibn Ali, akrabaları ve destekçilerinden oluşan küçük bir kervanla Kufe'ye doğru gidiyordu. Kerbela yakınlarında, yaklaşık dört bin asker bu birliğe saldırdı: 72'si öldürüldü ve 25'i esir alındı. Hayatta kalanlar sadece kadınlar ve Hüseyin'in ağır hasta oğlu Ali Zeyn el-Abidin'di; o bir çadırdı ve savaşa katılmadı; daha sonra Şiiilerin dördüncü İmamı oldu.

Bu olaylar İslam tarihinin bir dönüm noktası oldu ve Müslüman topluluğunun Sünni ve Şii mezheplerine nihai bölünmesinin başlangıcını işaret etti.

Referans:

Ali ibn Ebu Talib (599-661) – Dördüncü Doğru Yolda Giden Halife, 656-661 yılları arasında hüküm sürdü. Peygamber Muhammed'in kuzeni, damadı ve arkadaşı. Şiiler Ali'yi ilk İmam ve bir evliya olarak kabul eder. Sünniler onu Dört Doğru Yolda Giden Halifenin sonuncusu olarak görür.

Yazid I ibn Mu'aviye (646-683) – Emevi hanedanının ikinci Arap halifesi, 680-683 yılları arasında hüküm sürdü. Hükümranlığı İslam tarihinde ilk kalıtsal yönetim oldu. Yazid, İmam Hüseyin'in rakibiydi. Şiiler Yazid'i gayrimeşru bir hükümdar ve İmam Hüseyin de dahil olmak üzere Peygamber Muhammed'in ailesini öldürmekten suçlu sayarlar.

Abbasi Halifeliği (750-1258) büyük ölçüde Türk savaşçılara dayanıyordu. Çeşitli Türk grupları – Turgeş, Karluk, Oğuz, Kıpçak, Kırgız ve Hazarlar – kuzeybatıya, Avrupa'nın içlerine, Dağıstan ve Azerbaycan'a; güneybatıya ise İran, Anadolu ve Suriye'ye doğru hareket ettiler. Türk göçünün ölçeği 8. yüzyılda keskin bir şekilde arttı ve özellikle 9. yüzyılda yoğunlaştı.

751 yılında, günümüz Kazakistan ve Kırgızistan sınır bölgelerinde, Taraz şehri yakınlarında, Talas Nehri üzerinde Talas Muharebesi gerçekleşti. Abbasiler Halifeliği ve Türk müttefikleri Kerlükler ile Çin Tang İmparatorluğu'nun orduları arasında Orta Asya'nın kontrolü için şiddetli bir savaş yaşandı. Abbasilerin ve Türk müttefiklerinin zaferi bir dönüm noktası oldu: Transoksanya ve Orta Asya'da İslam'ın aktif olarak yayılmasının başlangıcını işaret etti. Bu zamandan itibaren Abbasiler Halifeliği, geniş Türk dünyasıyla doğrudan sınır komşusu oldu.

8. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkler, hükümette önemli pozisyonlar almaya başladılar. Zubeyr ibn et-Turki, Hamadan (şimdiki İran) ve Musul'un (şimdiki Irak) valisiydi, Mübarek et-Turki, Kazvin'in (şimdiki İran) askeri komutanı ve valisiydi ve Hamad et-Turki, Bağdat'ın inşasında önemli bir rol oynayan bir askeri komutandı. Halife el-Mansur (754-775) ve özellikle el-Mu'tasim (796-842) döneminde, ordu ve idaredeki Türklerin sayısı önemli ölçüde arttı.

Türk komutanlar Ebu Cafer Aşinas, el-Afşin, Vasif at-Turki, İtah el-Hazari, Buğa el-Kabir, Ebu Musa Utamiş ve Beyg halifenin Türk muhafız birliğinde görev yaptı. Türkler, Halifeliğin en aktif ve savaşa hazır güçlerinden biri haline geldi: Bizans'a karşı yapılan seferler de dahil

olmak üzere neredeyse tüm askeri seferlere ve iç ayaklanmaların bastırılmasına katıldılar.

Halife el-Mutavakkil'in (847-861) Türk askerleri tarafından suikaste uğramasının ardından, Türk askeri liderleri fiilen devletin ve halifelerin efendisi oldular. Halifeleri tahta çıkardılar ve tahttan indirdiler.

Bu komutanlardan biri, başkenti Fustat'ta (şimdiki Kahire) bulunan Tulunid devletini (868-905) kuran Oğuz Türkü Ahmed ibn Tulun'du. Bu devlet, günümüz Mısır, Libya, Filistin, Suriye ve Girit adasının topraklarını kontrol ediyordu. Bu topraklar daha sonra Fatimilerin yönetimine girdi. Bir diğer Oğuz Türkü, Ebu Bekir Muhammed ibn Tuğ el-İhşid (Tulunid Sultanlığı'nın bir askeri komutanının oğlu), Fustat merkezli İhşidid devletini (935-969) kurdu. Mısır'ın ve Levant'ın (Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin) önemli bir bölümünü kapsıyordu. Bu topraklar daha sonra Fatimiler tarafından da fethedildi.

Arap yazar ve ilahiyatçı Ebu Osman Amr ibn Bahr el-Cehiz (775-868), "Türklerin ve Halifenin Ordusunun Geri Kalanının Erdemleri Üzerine El-Fath ibn Haqan'a Mektup" adlı eserinde Türklerin askeri niteliklerini ve Halifelik ordusundaki rollerini ayrıntılı olarak anlatmaktadır. 9. yüzyılın sonları ve 10. yüzyılın başlarında yaşamış olan Fars coğrafyacı Ahmed ibn el-Fakih el-Hamadani, "Akhbar el-Buldan" (Ülkeler Hakkında Raporlar) adlı kitabında Türklere özel bölümler ayırmıştır: "Türkler Hakkında" ve "Türklerin Bazı Şehirleri ve Garip Özellikleri Hakkında". Bu eser yaklaşık 903 yılında yazılmıştır.

Arap tarihçi Ebu el-Ala ibn Ali ibn Hassul, 11. yüzyılın ilk yarısında "Türklerin Diğer Savaşçılara Üstünlüğü ve Yüksek Bir Sultanın Varlığının Faziletleri Üzerine Kitap"ı yazmıştır. Hamadanlıydı ve ailesi Rey'de (şimdiki İran) yaşıyordu. 9. yüzyılın sonlarında Gazne'ye taşındı ve Gazneli Sultan Mahmud'un sarayında yüksek mevkilerde bulundu. Daha sonra İbn Hassul, Rey'de Selçuklu Sultanı Toğrul Bey'in sarayında görev yaptı ve 1058'de öldü. Gazneli Mahmud'un 1029'da Rey'i, Toğrul Bey'in ise 1042'de ele geçirdiği bilinmektedir.

9. yüzyılın sonlarına doğru Abbasi Halifeliği bir gerileme dönemine girdi. Devletin çeşitli bölgelerinde valiler ve askeri liderler, doğası gereği prensliklere veya ilçelere benzeyen kendi yarı özerk birimlerini oluşturmaya başladılar.

Saciler. 889-929 yılları arasında Azerbaycan ve kuzeybatı İran'ı yönettiler. Türk kökenli olup Orta Asya'dan gelmektedirler. Başkentleri: Marağa ve Ardabil (şimdi İran'da, güney Azerbaycan'da şehirler).

Salariler. İlk olarak Azerbaycan ve kuzeybatı İran'da, daha sonra 941-981 yılları arasında Derbent'e kadar uzanan topraklarda hüküm sürdüler. Deylem kökenli (şimdi yok olmuş Farsça konuşan bir halk), başkent: Ardabil (şimdi İran'da, güney Azerbaycan'da bir şehir).

Samaniler. Arap kökenli. Hanedanlık 875'ten 999'a kadar Horasan ve Transoksanya'da (şimdi İran, Tacikistan, Afganistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan ve Pakistan) hüküm sürdü.

Şaddadidler. Salarid hanedanının etki alanında bulunan Muhammed ibn Şaddad, 951 yılında Dvin'de (Dabil) yerleşerek Şaddadid hanedanını (951-1199) kurdu. Hanedanın bazı üyeleri İran (Sasani) geleneğiyle ilişkilendirilen isimler taşıyordu (Manucehr, Anuşirvan, Gudarz, Ardaşid, vb.). Tarih yazımında bu, genellikle sembolik meşruiyet politikası olarak yorumlanır: Yönetici aileler, gerçek kökenlerine bakılmaksızın, prestijli isimlere ve unvanlara başvururlardı. Rus oryantalist Vladimir Minorsky (1877-1966), Muhammed'in babası Şaddad'ın Hasani bölgesindeki Cezire'den olduğunu öne sürmüştür. Muhammed ibn Şaddad, Hadbani alt kabilesinin lideriydi.

10. yüzyılın sonlarında ve 11. yüzyılın başlarında, Türkmen kabileleri zaten Azerbaycan ve kuzey İran topraklarına hakimdi. Bizans İmparatorluğu, vasallarıyla (Ermeni ve Gürcü feodal beyleri) birlikte, Şaddadi topraklarına periyodik olarak saldırılar düzenledi. Yardımlarına gelen Selçuklular, Şaddadilerle birlikte 1037 yılında Dvin yakınlarında onları mağlup etti. 1054 yılında Şaddadiler gönüllü olarak Selçuklu hanedanına katıldı.

Şaddadiler, 951'den 1199'a kadar Azerbaycan ve Ermenistan'ı yönetti. Arap kökenlidirler. Başkentleri: Dvin, Gence (970-1075), Ani. Gence şehri Azerbaycan'da bulunmaktadır. Selçukluların gelişiyle Şaddadiler, onların vasalları ve bugün Ermenistan'ın bir bölümünü oluşturan toprakların valileri oldular.

Ravvadidler

981 yılında Tebriz, Meraga ve Ahar hükümdarı Abulhij, Salariler hanedanının son hükümdarını devirerek kuzeybatı İran'da Rawwadid devletini (981-1054) kurdu.

Salari veya Musafiri hanedanı (İran kökenli bir hanedan) 941'den 981'e kadar kuzeybatı İran'ı yönetti. Hanedanlığın kurucusu Ar-Rawwad ibn al-Musanna al-Azdi idi. 754 yılında Abbasi halifesi Ebu Cafer el-Mansur, Yemenli Arapları buraya yerleştiren Yezid ibn Hatim el-Muhallibi'yi Azerbaycan'ın hükümdarı olarak atadı. Bunlardan ilki, ailesiyle birlikte Tebriz'e yerleşen Er-Rawwad ibn el-Musanna el-Azdî idi. 1054 yılında Rawwadîler gönüllü olarak Selçuklulara katıldı. 1071 yılında Sultan Alp Arslan, Ravvadi devletini ortadan kaldırdı. Selahaddin'in ailesi, Ravvadi kabilesinden (aslen Yemenli Arap bir kabile) geliyordu. Ailesinin üyeleri, (Türkler de dahil olmak üzere tüm Müslüman halklar arasında yaygın olduğu gibi) Arapça ve Farsça isimler taşıyordu ve daha sonra Türk isimleri de aldılar. Dedesi, babası ve amcası ve daha sonra kendisi, hayatları boyunca Selçuklulara hizmet ettiler.

981'den 1071'e kadar Azerbaycan ve kuzeybatı İran'ı yönettiler. Arap kökenli (Basra'dan Yemenliler), Halife el-Mansur (754-775 yılları arasında halife) döneminde kuzeybatı İran'a yerleştirildiler. Başkentleri: Maragha ve Ardabil, şimdi İran'da (Güney Azerbaycan) şehirlerdir.

Karahanlılar

Bir Türk aşiret lideri olan Bilge Kül Kara-Hakan, Karluk Çıgil aşiretinin soyundan ve Uygur Kağanlığı'nın hizmetinde, 840 yılında Orta Asya'da, başkenti Balasagun'da (günümüzde Kırgızistan'daki Tokmok şehri) Karahanlı devletini (840-1212) kurdu. 920 ile 960 yılları arasında Karahanlılar tamamen İslamiyet'i kabul ederek ilk Türk Müslüman hanedanlığını ve ilk Türk Müslüman devletini kurdular.

Gazneviler

Bir başka Türk aşiret lideri olan Alp-Tegin (Oğuz Kayı aşiretinin soyundan), Samaniler'in hizmetinde, 977 yılında başkenti Gazni'de (günümüz Afganistan'ı) olan bir devletin hükümdarı oldu ve yüz yıldan fazla hüküm süren Gaznevi hanedanlığını kurdu. Gaznevi devleti (977-1186) Horasan, Afganistan, Harezmi, Buhara, Gurgan ve Hindistan'ın kuzey bölgelerini kapsıyordu.

1001 yılında Gazneviler ve Karahanlılar, Samanid topraklarını kendi aralarında paylaştılar. 1008 yılında Gazneli Mahmud (971-1030), Oğuzları askeri hizmete aldı, liderleri Arslan ibn Selçuk'u (1009-1025 yılları arasında Selçuklulara liderlik etti) rehin aldı ve Oğuzları geniş topraklara dağıttı.

Daha önce, Oğuz Kınık kabilesinden askeri lider Selçuk Bey ve babası Dukak ibn Lokman, Hazar Kağanına hizmet etmiş ve daha sonra Oğuz devletinin yabgusu (hükümdarı) Ali Han'ın hizmetine geçmişti. Dukak ve kabile üyeleri, İslam'a geçen ilk kişiler arasındaydı. Bu durum, putperest Oğuzlar ve Kıpçaklar arasında çatışmaya yol açtı. İslamlaşan Oğuzlar Türkmen olarak tanındı. Kuzey Kafkasya'dan bazı Oğuzlar güneye göç ederek onlara katıldı, diğerleri Avrupa'ya gitti ve diğerleri Dağıstan ve Azerbaycan'ın yerel halkıyla karıştı.

1035 yılında Selçuklular, Gaznevilerden Horasan'da topraklar alarak oraya yerleştiler. Gazneli Mahmud'un ölümünden sonra, oğulları arasında taht mücadelesi başladı. Gazneli Mesud, Horasan'ı Selçuklulardan geri almaya çalıştı ve onlara karşı bir askeri sefer düzenledi. Ancak 1040 yılında Selçuklular, Dandanaqan Muharebesi'nde (günümüz Türkmenistan'ında, Mary yakınlarında) kesin bir zafer kazandı. Sonuç olarak, Gaznevi devleti küçük bir prensliğe indirildi ve büyük bir Selçuklu gücü oluşturma süreci belirleyici bir aşamaya girdi. 1038 ile 1055 yılları arasında, Selçuklu'nun torunu Toğrul Bey önderliğindeki Kınık kabilesinden bir grup Oğuz, aktif bir batıya doğru ilerleyiş başlatarak Horasan, Harezm, İran ve Irak'ı ele geçirdi. Abbasi Halifesi el-Kaim, Toğrul Bey'i sultan ve valisi olarak tanıdı. Halife kendisi ise sadece nominal egemenliğe sahip olarak manevi lider statüsünü korudu. Böylece başkenti Rey (şu anda İran'ın Tahran şehrinin bir banliyösü) olan Selçuklu İmparatorluğu (1037-1194) ortaya çıktı.

1072'de Selçuklu Sultanı I. Malik Şah, kuzey Suriye'yi ve Filistin'in bir kısmını fethetti. Yiva, Bayat, Afşar, Begdili ve Düger Oğuz-Türkmen kabileleri ile Uçok kabile birliği Şam ve Halep şehirlerine yerleştirildi.

Referans.

Oğuz Devleti (750-1042), Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın bazı bölgelerini işgal eden Orta Asya'da bir ortaçağ devletiydi.

Ağırlıklı olarak Aral Denizi bölgesi, kuzey Hazar Denizi, Sir Darya'nın aşağı kısımları ve batı Kazakistan'ın bitişik bozkırlarında yoğunlaşmışlardı.

Başkentleri, Kazakistan'ın Kızılorda bölgesindeki Yangyket şehriydi.

Horasan - Afganistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın bazı kısımlarını içeren doğu İran'da tarihi bir bölgedir. Başlıca şehirler Nişapur (İran),

Merv ve Sanjan (Türkmenistan) ve Herat (Afganistan) idi. Bugün İran içinde bu isim altında üç eyalet bulunmaktadır: Kuzey Horasan,

Güney Horasan ve Razavi Horasan.

Fatimîler (909-1171) – Peygamber Muhammed'in kızı Fatıma'dan gelen Arap Şii bir hanedandı. Fatimîler, Kuzey Afrika, Sicilya, Suriye, Lübnan, Filistin ve Kızıldeniz kıyılarındaki toprakları ele geçirdi. Ordu, Arap paralı askerler ve Memlüklerden, özellikle de Türklerden oluşuyordu.

Zengîler

11. yüzyılın ortaları, İslam dünyasında siyasi parçalanmayla damgasını vurdu. Asya, İran, Transkafkasya, Orta Asya ve Hindistan'ın bir kısmını kapsayan Bağdat Halifeliği, Abbasiler (750-1258) ve ilgili Arap ve Farsça konuşan hanedanlar tarafından yönetiliyordu. Kuzey Afrika, Doğu Akdeniz ve Sicilya'yı kapsayan Fatımi Halifeliği, Fatimiler (909-1171) ve onlarla ilişkili Arap hanedanları tarafından yönetiliyordu. 11. yüzyılın sonlarına doğru, Selçuklulara yakın Türk hanedanları ve diğer Oğuz-Türkmen aşiretlerinin temsilcileri İslam dünyasına hakim olmaya başladı. O dönemde, Fatımi Halifeliği, nüfusunun çoğunluğunu Sünniler oluşturmasına rağmen, Şii dinine mensup tek büyük bağımsız devlet olarak kaldı.

1163 yılında, Haçlılarla ittifak kuran Fatimiler kendilerini zor bir durumda buldular. Mısır veziri, Müslümanları korumak için Nur ed-Din Zengi'den yardım istedi. Bunun üzerine Nur ed-Din asker gönderdi ve emiri Asad ed-Din Şirkuh ve onun ölümünden sonra yeğeni Emir Salah ed-Din Mısır veziri oldu.

10. yüzyılın sonlarından 11. yüzyılın başlarına kadar "emir" terimi, çeşitli rütbelerdeki feodal yöneticiler ve askeri komutanları ifade etmek

için kullanılmaya başlandı. Bu uygulama Selçuklular, Zengid hanedanları, Eyyubiler ve Memlûkler dönemlerinde mevcuttu.

Zengi hanedanı Türkmen kökenliydi. Kurucusu Ak-Sungur, 1087 yılında atandı. 1127 yılında Ak-Sungur'un oğlu İmaddin Zengi (1086-1146), Selçuklu Sultanı tarafından Musul (Irak) Halep atabesi olarak atandı. Ondan önce Musul'un atabeyleri Kerboga (1096-1102), Jekermys (1102-1107), Şerafeddin Mevdud ibn Altuntekin (1108-1113), Ak-Sungur Bursuki (1113-1126) ve İzz ad-Din Masud Bursuki (1126-1127) idi.

Kerboga'nın ölümünden sonra İmaddin Zengi Musul'dan ayrılmadı ve 1101'den itibaren yerel atabeylerin askeri seferlerine katıldı. 1110-1113 yılları arasında Şerafeddin Mevdud, Selçuklu ordusunu Haçlılara karşı yönetti; Haçlılar Fırat Nehri'nin doğusunda tutunamayacaklarını anladılar. 1113'te Haçlılar, el-Sinnabra (İsrail) Muharebesi'nde yenilgiye uğradılar. İmadeddin Zengi ve birliği Mevdud'un yanında savaştı.

1122'de Vasit'in (Irak'ta Kufa ve Basra arasında yer alan, günümüzde yok olmuş bir şehir) valisi (belediye başkanı) ve 1124'te Basra valisi olarak atandı. Bu dönemde Abbasi halifesi ile Selçuklu sultanı arasındaki çatışma yoğunlaştı. Zengi, iki taraf arasında arabuluculuk yaparak bir tarafı ya da diğerini destekledi. 1126'da Bağdat'ın şihnası (güvenlik şefi) ve 1127'de Musul ve Halep'in atabeyi olarak atandı.

1118 yılında el-Mustarşid Billa (1092-1135) Abbasi halifesi oldu. 1125 yılında isyan etti ve Wasit'i ele geçirmek için birlikler gönderdi, ancak İmaddin Zengi tarafından yenilgiye uğratıldı. 1126 yılında Zengi Bağdat'ın şihnası (başkanı) konumundayken, halife fiilen ev hapsindeydi. Sultan II. Mahmud'un 1131'deki ölümünden sonra, halifenin tekrar istismar etmeye çalıştığı bir taht mücadelesi başladı. 1133 yılında Zengi bir orduyla Bağdat'a yürüdü, ancak Tikrit yakınlarında yenilgiye uğradı ve Musul'a geri dönmek zorunda kaldı. Halife Musul'u üç ay boyunca kuşattı, ancak sonuç alamadı.

1135 yılında el-Mustarşid, daha önce taçlandırdığı Sultan Mesud'a karşı bir askeri sefer başlattı. Belirleyici savaş İran'ın Hamadan kenti yakınlarında gerçekleşti. Savaş sırasında birçok emir halifeyi terk etti ve halife esir alındı. Hayatı, Bağdat'taki sarayında kalması şartıyla bağışlandı, ancak kısa süre sonra çadırında kimliği belirsiz kişiler

tarafından suikaste uğradı. Saltanatı başarısız sayılır: onun yönetimi altında Müslüman dünyası Haçlılara yeterli direniş gösteremedi.

El-Mustarşid'in ölümünden sonra ve Sultan Mesud'un desteğiyle İmaddin Zengi, İslam dünyasını birleştirmeye hedefiyle Haçlılara ve Müslüman emirlerine karşı aktif bir mücadeleye başladı. 1144'te Edessa Kontluğu'nu (şimdiki Şanlıurfa) ele geçirerek İslam'ın savunucusu olarak geniş çapta ün kazandı. Ancak 1146'da Suriye'deki Jaber Kalesi kuşatması sırasında öldürüldü.

Oğlu Nur ed-Din Mahmud Zengi (1118-1174), Haçlılara karşı mücadeleyi sürdürdü ve 1149'da Jaber Kalesi'ni ele geçirdi. Batı tarih yazımında İmad ed-Din Zengi'den genellikle Sanguin ("kan dökücü") olarak bahsedilir, ancak Doğu kaynakları onun keskin zekâsını, cesaretini, adaletini, cömertliğini ve yüksek ahlaki karakterini vurgular.

Nur ed-Din Mahmud Zengi, Müslüman Doğu'yu Haçlılara karşı koyabilecek bir güce dönüştürmeyi başardı. 1154'te Şam'ı, 1169'da ise Mısır'ı ele geçire-rek Haçlı devletlerini stratejik olarak kuşattı. 1174'teki ölümüne kadar Halep ve Şam atabeyi olarak kaldı. Çağdaşları onun titizliğini, cesaretini, devlet adamlığını, dindarlığını, adaletini ve İslam düşmanlarına karşı cihat konusundaki tam bağlılığını kaydettiler. Şam'da yaşamış ve Nur ad-Din Zengi'nin şehri fethine tanık olmuş 12. yüzyıl Arap tarihçisi Hamza ibn Asad Abu Ya'la al-Qalanisi, "Şam Tarihi (1056-1160)" adlı eserinde Haçlılar ve Müslümanlar arasındaki askeri çatışmaları ayrıntılı ve kronolojik olarak anlatmış, özellikle İmad ad-Din ve Nur ad-Din Zengi'nin Müslümanların birleşmesindeki katkılarını vurgulamıştır. Belçikalı-Fransız tarihçi ve arkeolog Pierre Vuyilemard (1935–2003), "Haçlı Seferleri: Kutsal Savaşın Efsanesi ve Gerçekliği" adlı kitabında Nur ad-Din Zengi'nin otoritesinin eşi benzeri görülmemiş boyutlara ulaştığını belirtmiştir: "Adı İslam dünyasında kutlanıyordu ve halife ona, sultanın oğlu statüsüne yükselten yüksek unvanlar verdi: 'Zayn al-İslam' (İslam'ın Güzeli), 'al-Malik al-Mansur' ('Muzaffer Kral') ve 'Nazir Emir al-Mu'minin' ('Müminlerin Komutanının Desteği'). Tüm araştırmacılar, Türkmenlerin ve Suriye ile Irak'taki Türkmen yöneticilerinin Haçlılara karşı mücadelede kilit rol oynadığı konusunda hemfikirdir." Zengid hanedanlığının sarayında iki ana dil kullanılıyordu: Türkçe (hükümdarların, askeri elitin ve göçebelerin dili) ve Arapça (yönetim, teoloji ve edebiyatın dili).

Bozok ve Uçok

Türk-Oğuz geleneklerine göre, Oğuzların idari ve sosyal örgütlenmesi ikili bir yapıya sahipti. Bu geleneğe göre, Oğuzlar her biri on iki kabileden oluşan iki ana kola ayrılıyordu: Bozoklar ve Uçoklar. Oğuz geleneklerine göre, Bozoklar baskın kol, Uçoklar ise alt kol olarak kabul ediliyordu.

24 Oğuz kabilesi başlangıçta iki kola (Bozoklar ve Uçoklar) ayrılmış, daha sonra Oğuz Han'ın altı oğlu ve nihayetinde yirmi dört torunuyla ilişkilendirilmiştir. Oğuzların kabile yapısı hakkındaki başlıca bilgi kaynakları Mahmud Kaşgari ve Reşid ed-Din'in eserleridir. Raşid el-Din 24 Oğuz kabilesi sayar-ken, Mahmud el-Kaşgari 22'den bahsetmiştir.

Referans

Mahmud ibn el-Hüseyn ibn Muhammed el-Kaşgari (1028-1126), Karahanlı İmparatorluğu'nda yaşamış bir Türk dilbilimciydi. Türkoloji ansiklopedisi olarak kabul edilen Divan Lüghet el-Türk (Türk Dilleri Koleksiyonu) adlı eseriyle tanınır. Modern Uygurlar, Kırgızlar ve Özbekler onun mirasına sahip çıkmaktadır.

Raşid el-Din Fazlullah ibn Ebulhayr Ali Hamadani veya Raşid el-Dulā (1247-1318), İlhami İmparatorluğu'nda yaşamış bir Pers devlet adamı, hekim ve bilgin idi. Oğuz kabilelerini anlatan "Cami' at-Tawarikh" ("Kronikler Derlemesi") adlı eseriyle tanınır. Bu eser, Kaşgari'nin "Divan Lughat al-Türk" adlı eserine dayanmaktadır.

Oğuz-Türkmen kabileler arası birliği Bozok, 12 kabileden oluşuyordu: Kayı, Bayat, Karaevli, Alkaevli, Yazır, Düger, Dodurga, Yaparlı, Afşar, Kızılk, Beğdili ve Karkın. Kayı kabilesi Osmanlı İmparatorluğu'nun, Bayat kabilesi Kaçar İmparatorluğu'nun, Afşar kabilesi Afşar İmparatorluğu'nun ve Beğdili kabilesi Harezmi İmparatorluğu'nun temelini oluşturmuştur.

Uçok kabile birliği de 12 kabileden oluşuyordu: Bayandır, Beçene, Çovdur, Çepni, Yomut, Salur, Eymur, Alayuntlu, Uregir, İğdir, Bükdüz, Yiva ve Kınık. Bayandır kabilesi Akkoyunlu devletini, Yiva kabilesi Karakoyunlu devletini ve Kınık kabilesi Selçuklu devletini kurdu.

Kızılbaş

Safavid devletindeki Kızılbaş kabile birliği, Bayat, Afşar, Ustaclı (Beğdili'nin bir kolu), Şamlu (Afşar ve Beğdili'nin bir kolu), Hırmandal

(Bayat'ın bir kolu), Tekeli (Türkmenistan'ın modern Türkmen halkının çekirdeğini oluşturan Teke ailesinden) ve 24 Oğuz aşiretinden gelen Türkmenler ve diğer aşiretleri içeriyordu.

Tarihsel olarak Afşarlar Türkman olarak kabul edilir, ancak bazı araştırmacılar onları Azerbaycanlıların alt etnik bir grubu olarak değerlendirir. Kuzey-batı İran'daki Afşarlar dilsel ve kültürel olarak Azerbaycanlılara yakınken, İran ve Afganistan'ın diğer bölgelerindeki Afşarlar Türkmenlere yakındır.

Şamlu

Şamlu kabilesinin kökenleri, Afşar ve Begdili Oğuz kabileleriyle bağlantılıdır. Selçuklu fetihleri sırasında Azerbaycan, İran ve Doğu Anadolu'ya, daha son-ra da Suriye'ye, özellikle Şam bölgesine yerleştiler. Damascus'un Türkçe adı Şam'dır, bu nedenle etnonim Şamlu, "Şam halkı" anlamına gelir. Timur'un Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü sefer sırasında bu kabile, Ardebil civarına yerleştirildi ve Safevi Sufi tarikatının şeyhinin kontrolüne verildi.

Türkmenlerin Coğrafi Dağılımı

Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerini kuran Yiva ve Bayandır kabileleri de Türkman olarak kabul ediliyor. Akkoyunlu'nun düşüşünden sonra, bazı Türkman kabileleri birleşerek Türkman kabile birliğinin bir parçası oldular. Ustaclı kabilesinin kökenleri, Selçuklu döneminde İran, Türkiye (çoğunluğu oluşturdukları yer) ve Suriye'ye yerleşen Oğuz Beğdili kabilesiyle ilişkilidir.

Türkmanlar ayrıca Irak'ın ana ticaret yolları boyunca, özellikle Tal Afar, Erbil ve Kerkük bölgelerinde yerleşerek günümüzde gayri resmi olarak "Türkmaneli" olarak bilinen bir bölge oluşturdular. William Gutre tarafından 1785'te yayınlanan bir bölge haritasında bu bölge İngilizce olarak "Turkomania" adıyla gösterilmiştir.

Türkmanlar Irak nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Selçuk-lular 1055 yılında Irak'ı fethettiler ve başkenti Hamadan'da (şimdiki İran) bulunan Irak Sultanlığı'nı (1118-1194) kurdular. Bu devlet Irak, İran ve Transkafkasya'yı kapsıyordu. 12. yüzyılda Selçuklu devleti, atabeğler tarafın-dan yönetilen yarı bağımsız emirliklerden oluşan bir

topluluktu. Bunların en büyükleri Azerbaycan'daki İldegizler, Fars'taki Salguriler, Luristan'daki Hazaraspiler ve Irak ve Suriye'deki Zengidlerdi.

Daha sonra Irak, Hulagudiler, Celayiriler, Kara Koyunlular ve Ak Koyunlular devletlerinin bir parçası oldu. 1534'te Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası haline geldi. 1918'de Büyük Britanya tarafından işgal edildi ve 1958'den beri bağımsız bir devlettir.

Şu anda Irak'ta yaklaşık 3 milyon Türkman yaşamaktadır; bu, Araplar ve Kürtlerden sonra ülkedeki üçüncü büyük etnik gruptur. Birçok etnograf ve dilbilimciye göre, Türkman dili Azerbaycan Türkçesinin bir lehçesidir. Irak-Türkman kökenli Türk bilim insanı Kemal Bayat şunları belirtiyor: "Irak Türkmanlarının konuştuğu dil, Azeri Türkçesinin bir lehçesinin parçasıdır."

Coğrafi olarak Azerice lehçesi Doğu Anadolu, Güney Kafkasya ve Kafkas Azerbaycanı, İran Azerbaycanı, Kerkük (Irak) ve Suriye'nin Türk bölgelerini kapsar.

Irak'taki yoğun Türkman yerleşim alanları olan Selahaddin, Ninova, Erbil ve Kerkük illeri, idari merkezi Kerkük şehri olan Türkmaneli adı altında gayri resmi olarak birleştirilmiştir.

Irak Türkmanları, Latakia ve Halep illerinde, ayrıca Şam, Homs, Hama ve Kuneytra şehirlerinde yaşayan Suriye Türkmanlarıyla en yakın akrabadır. 1187'de Haçlılara karşı kazanılan zaferde kilit rol oynayanlar, Selahaddin Eyyubi tarafından bir araya getirilen Türkman kabileleriydi. Suriye Türkmanlarının toplam sayısı yaklaşık 1,5 milyondur. Dilleri de Azerice Türkçenin bir lehçesidir. Irak'a komşu Suriye'de ilk Türkmanlar, Oğuz Kınık kabilesinin üyeleri idi - Kurlu Bey ve Atsız ibn Uvak. Başlangıçta Selçuklulara hizmet ettiler, ancak 1069'da bir çatışma nedeniyle onları terk edip Bizans'a sığındılar. 1070'te Fatimilere geçtiler. 1071'de Atsız, Kudüs, Taberiye, Homs ve Şam'ı kapsayan Filistin'de bağımsız bir beylik kurdu.

1079'da Atsız, Sultan Malik Şah I'in kardeşi ve Alp Arslan'ın oğlu Selçuklu komutanı Tutuş tarafından suikaste uğradı. Tutuş, Atsız'a Fatimilerle olan çatışmasında yardım etmesi için sultan tarafından gönderilmişti, ancak Tutuş onu komplo kurmakla suçlayarak ortadan kaldırdı. Tutuş daha sonra Suriye'nin Selçuklu hükümdarı oldu. 1087'de Sultan Malik Şah I, Ak-Sungur'u (Nur ad-Din Zengi'nin dedesi) Halep

valisi olarak atadı. Sultanın 1092'deki ölümünden sonra, oğulları arasında taht için bir mücadele başladı. Barkiyaruk yeni sultan oldu, ancak Tutuş onun otoritesini tanımayı reddetti. 1093'te Halep Emiri Ak-Sungur ve Edessa Emiri Buzan'ın taraf değiştirmesini istedi, ancak her ikisi de reddetti.

1094'te Tutuş Halep'e saldırdı, Ak-Sungur ve Buzan'ı öldürdü ve Sultan Barkiyaruk'u destekleyen Emir Kerboğa'yı esir aldı. Tutuş daha sonra Selçuklu devletinin batı kısmını ele geçirmeyi başardı, ancak Sultan Barkiyaruk'un güçleri tarafından yenilgiye uğratıldı ve Rey şehri yakınların-daki savaşta öldürüldü. Tutuş'un 1095'teki ölümünden sonra, Sultan Barkiyaruk'un isteği üzerine oğlu tarafından Emir Kerboğa serbest bırakıldı. Kerboğa, Ak-Sungur'un dokuz yaşındaki oğlu, gelecekte Zengi hanedanının kurucusu olacak İmaddin Zengi'yi himayesine aldı ve onu bizzat büyüttü.

Referans

Alp Arslan (1030-1072) – Selçuklu devletinin ikinci sultanı Selçuklu İmparatorluğu. Onun yönetimi altında devlet, sınırlarını batıya doğru Anadolu ve Kafkasya'ya önemli ölçüde genişletti. Malazgirt Muharebesi'nde Bizanslıları yendi. İmparator IV. Romanos Diogenes (1030-1071) daha sonra esir alındı. Alp Arslan tarafından 1,5 milyon nomizmat ve yıllık 360.000 nomizmat karşılığında serbest bırakıldı. Esaretten döndükten sonra IV. Romanos Diogenes, üvey oğlu VII. Mihail Doukas tarafından tahttan indirildi. Alp Arslan çok cesur ve güçlü bir adamdı ve mükemmel bir okçuydu.

Malazgirt Muharebesi (Türkiye, Malazgirt), 1071 yılında Türkmenler ile Bizans İmparatorluğu ordusu (395-1453) arasında gerçekleşti. Bizans'ın yenilgisi, Türkmenlerin Anadolu, Kafkasya, Mezopotamya ve Mısır da dahil olmak üzere neredeyse tüm Orta Doğu'ya kitlemel göçünün başlangıcını işaret etti.

Nomizma (Bizans altın parası) uluslararası bir rezerv para birimidir. Para birimi olarak kullanıldı. Neredeyse her şey için ödeme yapmak ve diğer paralar için standart olarak kullanıldı. İslam dinarları onun modelinden yapıldı. Altın içeriği 24 ayardı, neredeyse saf altındı ve 4,5 gram ağırlığındaydı. Romanos Diogenes IV döneminde altın içeriği 18 ayara düşürüldü.

Türkler, Gürcistan'ın siyasi ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynadı. 1099'da Gürcistan Kralı IV. David (1089-1125), Selçuklu Sultanı'na haraç ödemeyi bıraktı ve bu, düşmanlıkların başlaması için resmi bir bahane oldu. Aynı yıl, Haçlılar Filistin ve Kudüs'ü Selçuklulardan geri aldı. Bizans İmparatorluğu da Selçuklulara karşı aktif askeri operasyonlar yürüttü. Bu koşullar altında, askeri konumunu güçlendirmek isteyen IV. David, Gürcistan'a Türk Kıpçak kabilelerini yerleştirmeye karar verdi. 1118'de, daha önce Han Atrak'ın kızı olan bir Kıpçak prensesiyle evlenerek Kıpçaklarla ittifak kurdu. Çeşitli kaynaklara göre, 40.000'e kadar Kıpçak savaşçısı aileleriyle birlikte Gürcistan'a yerleşti. Kıpçaklar Gürcü ordusuna katıldı ve 12. yüzyılın başlarındaki askeri seferlerde önemli bir rol oynadı.

1121'den itibaren Şaddadi hanedanı ile Gürcü kralları arasında savaşlar çıktı ve Gürcü kralları tekrar Kıpçak birliklerini müttefik olarak kullandılar. Bu çatışma Selçukluları Kafkasya'ya müdahale etmeye zorladı. Selçuklu komutanı Necmeddin İlghazi, 1121-1122 yıllarında Gürcistan'a karşı bir sefer düzenledi.

Daha sonra, 1130 yılında, Dilmacçoğulları beyliği (günümüz Türkiye'sindeki Bitlis bölgesi) hükümdarı Togan Arslan ve Akhlat (Van Gölü bölgesindeki bir şehir) emiri II. Sükman, Gürcistan'a karşı askeri operasyonlar başlattı. Aynı yıl, Togan Arslan'ın oğlu Husameddin Kurti, Kafkasya'da önemli stratejik bir rol oynayan Dvin şehrini ele geçirdi.

"Kurt" kelimesiyle ilgili birçok farklı yorum, tahrifat ve yanlış yorumlama bulunmaktadır. Türkçeden Rusçaya çevrildiğinde "kurt" anlamına gelir. Örneğin, Türkçede Kurt Ali veya Azericede Gurd Ali, "cesur" Ali anlamını taşır. Rusçaya çevrildiğinde, isim Kürt Ali gibi duyulur ve burada "kurt" hay-van adı "Kürt" etnonimi haline dönüşerek "Kurt gibi cesur Ali" değil, "milliyeti Kürt olan Ali" anlamına gelir. Böylece kavramların yer değiştirmesi söz konusudur.

Selahaddin Eyyubi

Üstün bir komutan ve devlet adamı, Nur ed-Din Zengi'nin eski bir yoldaşı olan Mısır ve Suriye Sultanı Selahaddin Eyyubi (1138-1193), özellikle Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192) sırasında Haçlılara karşı kendini göstermiştir. Haçlı Seferleri (1096-1272) başlangıçta Kudüs ve

Kutsal Kabir'i ele geçirme hedefiyle Filistin'e odaklanmış, daha sonra ise putperestlere ve sapkınlara karşı da yapılmıştır.

Selahaddin Eyyubi'nin ataları Dvin şehrinden gelmektedir. Dedesi Şadi, babası Eyyub ve amcası Şirkuh idi. O dönemde bölge Arap Şaddadi hanedanlığının yönetimi altındaydı.

Birçok kaynak Şadi'nin Kürt Ravvadid kabilesinden geldiğini belirtmektedir. Bu arada, Rus oryantalist Vladimir Minorsky (1877-1966), Selahaddin'in Arap kökenli olma olasılığını öne sürmüştür. Bazı yazarlar, amcası Şirkuh'un Selçuklu İmparatorluğu'nun bir parçası olarak Suriye ve Mezopotamya'yı yöneten Türk Zengi hanedanlığıyla yakından bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Birkaç eser, Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub ibn Şadi'nin (1093-1173), Hadjabani (veya Hazbani) kabilesinden bir Kürt olduğunu ve Dvin bölgesindeki (şimdi Ermenistan'ın bir parçası) Ajdanakan köyünden geldiğini iddia etmektedir. Ancak, Dvin'in yakın çevresinde bu isimde bir köy kaydedilmemiştir. Şehirden 50 km uzaklıktaki Cihak Dağı, Ermeni mitolojisiinde insan-ejderha imgesiyle ilişkilendirilirken, Türk mitolojisinde benzer bir imgeye ajdaha denir. Movses Khorenatsi, "Ermenistan Tarihi" adlı eserin-de, Tigran'ın hükümdarlığı döneminde, MÖ 6. yüzyılda Med şehri Ajdana-kan'ın varlığından bahsetmiştir. Bilindiği üzere Medler, İran kökenli eski bir halktı. Şadi ibn Marwan ve oğulları Necm ed-Din ve Asad ed-Din Şirkuh, 1130 yılına kadar Dvin'de ikamet etmiş ve Şaddadilere hizmet etmişlerdir. 1130-1132 yılları arasında Şadi ibn Marwan (ölümü 1132), Selçuklular adına Irak'taki Tikrit kalesini yönetmiştir; ölümünden sonra bu görevi Necm ed-Din Eyyub devralmıştır. 1130'dan 1138'e kadar kardeşler önce Selçuklulara, ardından da 1139'da Beyrut'un 65 km kuzeydoğusunda, deniz seviyesinden yaklaşık 1130 metre yükseklikte bulunan antik Baalbek (Heliopolis) şehrini kendilerine devreden Selçuklu atabeğleri Zengidlere hizmet ettiler. Daha sonra, Nur ad-Din Zengi'nin yönetimindeki Necm ad-Din Eyyub, Şam'daki Burid hanedanına hizmet etti. 1154'te Nur ad-Din Zengi'nin kuvvetlerinin Şam'ı ele geçirmesine katkıda bulundu ve ardından şehrin valisi olarak atandı.

Ravvadilerin kökenleri hakkında çeşitli versiyonlar vardır. Bazı kaynaklar onları, 10. yüzyılın başlarında Kürtleşmiş ve Tebriz ve Maragha bölgelerinde yoğunlaşmış, kuzeybatı ve batı İran'ı yöneten Araplar olarak kabul eder. Ancak bu etnik dönüşümün mekanizmaları soru işaretleri

doğurmaktadır. Başka bir rivayete göre, Ravvadiler Basra Araplarından köken almış, ancak evlilik yoluyla kendilerini Kürt olarak tanımlamaya başlamışlardır. Başka bir teoriye göre ise Selahaddin, Erbil ve Urmiye arasında yaşayan Hadhabani Kürt kabilesinin bir kolunun soyundan gelmektedir. 10. yüzyılda bu kabilenin üyeleri Urmiye Gölü'nün kuzeyine göç etmiş, daha sonra birkaç kola ayrılarak Azerbaycan ve Kafkasya'ya yayılmıştır.

Bazı araştırmacılar, Kürt Hizban (Hadhaban) kabilesinin daha sonra Türkleştirildiğine inanmaktadır. Diğerleri ise Selahaddin'in Kürtleştirilmiş Araplar olan Ravvadilere mensup olduğuna inanmaktadır. Ayrıca, uzun süre Selçuklulara hizmet eden Şirkuh ve Selahaddin'in önemli ölçüde Türkleştirildiği de öne sürülmüştür.

Ancak, bir dizi tarihi gerçek örtüşmektedir. Selahaddin'in dedesi Şadi, Dvin yakınlarında yaşayan Ravvadilerin bir kolundan geliyordu ve oğulları Eyyub ile Şirkuh orada doğmuştu. 1130 yılında Şadi ve ailesi, Selçuklu sultanının emriyle halifenin sarayında hizmet etmek üzere Bağdat'a gittiler.

Şadi daha sonra Tikrit valiliğine atandı. 1138'de Şirkuh ve Eyyub, Musul'da Atabey İmadeddin Zengi'nin hizmetine girdiler. Şadi ibn Mervan'ın kendisi Şaddadilerin küçük bir vasalıydı.

Selahaddin 1138'de Tikrit'te (Irak) doğdu; o zamanlar bölge Araplar, Türkler ve Asuriler tarafından iskan edilmişti ve bu da doğum yerinin çok etnikli yapısını yansıtıyordu.

Ünlü İslam alimi ve hukukçu Baha el-Din ibn Şaddad (1145-1234), Selahaddin'in ayrıntılı bir biyografisini yazdı. Eserinde, sultanın hem askeri eylemlerini hem de kişisel özelliklerini ayrıntılı olarak anlattı. Eserlerini okuduktan sonra Selahaddin, Baha el-Din'i sarayına davet etti ve onu Kudüs kadısı olarak atadı. Yazar, "Haçlıların Fatihi Salah ad-Din" adlı eserinin ikinci bölümü olan "Mısır'daki İkinci Sefer, El-Babain Olayları"nda şöyle yazıyor:

"Asadeddin, Mısır'la ilgili niyetlerini sık sık alenen dile getirirdi. Şavir bunları duydu ve ülkenin Türklerin eline geçmesinden korkarak ve neredeyse kesin olarak Asadeddin'in ülkeyi işgal edip kontrol altına alacağını bilerek, Franklara yazdı ve onlarla bir anlaşma yaptı."

Çoğu Arapça birincil kaynağa göre, bu seferde Asadeddin Şirkuh'un ordusu 6.000 seçkin Selçuklu Türkmeni ve Nureddin Zengi'nin kişisel muhafızlarından 2.000 atlı mızrakçıdan oluşuyordu.

Haçlı Seferlerinin tarihini ayrıntılarıyla anlatan tek eksiksiz kronik, Kutsal Roma İmparatoru II. Frederick von Hohenstaufen'in (1194-1250) hazinedarı Bernard tarafından yazılan "Denizaşırı Toprakların Fethi Tarihi" adlı eser olarak kabul edilir. Bernard, 12. yüzyılın sonları ve 13. yüzyılın başlarında yaşa-mış olup, kroniğinde, özellikle 44. bölümde ("Tiberias Savaşı ve Selahaddin'in Kudüs'ü Ele Geçirmesi"), Selahaddin'den, Türklerden ve Sarazenlerden defalarca bahsetmektedir. Metinde "Kürtler" teriminin kullanılmaması dikkat çekicidir. Hazinedar Bernard şöyle yazmıştır:

"Kontes, Türklerin onu kuşattığını ve bu kadar çok Sarazen'e karşı Koyama-yacağı görünce, Kral Guido'ya ve efendisi Kont'a bir elçilik gönderdi ve onlara derhal yardım etmezlerse, büyük Sarazen ordusuna karşı koyacak yeterli adamı olmadığı için şehri kaybedeceğini bildirdi."

Referans

Tiberias şehri (Tiberias, Tiberias), günümüz İsrail'inin kuzeydoğusunda, Celile'deki Tiberias Gölü'nün batı kıyısında yer almaktadır. Haçlılar 1099'da Tiberias'ı ele geçirdi ve şehir daha sonra Kudüs Krallığı'nın bir parçası oldu. 1187'de Selahaddin, Tiberias yakınlarındaki Carne Hittin Muharebesi'nde Haçlılara karşı kesin bir zafer kazandı.

Guido (Guy de Lusignan), 1184'ten 1196'ya kadar Kudüs Kralıydı.

Raymond III (1139–1187) – Tiberias Kontu ve Kudüs Krallığı Naibi.

Esquiva II de Bure (1136–1187) – Tiberias Kontesi, Raymond III'ün eşi.

Arabistan'da, etnik kökenlerine bakılmaksızın tüm göçebe kabilelere Bedevi denirdi. Orta Çağ'da "Sarazenler" terimi, Haçlılara karşı savaşlara katılan Müslümanlar için kullanılıyordu ve genellikle Oğuz-Türkmen kabileleri de dahil olmak üzere Orta Doğu ve Küçük Asya sakinlerini ifade ediyordu.

1099'da, Bouillonlu Godfrey önderliğindeki Haçlılar Kudüs'ü ele geçirdi ve Müslüman nüfusunu yok etti. Şehir, Kudüs Krallığı'nın (1099-1291)

başkenti oldu. 1187'de Kudüs, Selahaddin tarafından geri alındı. Kudüs kuşatmasını anlatan Hazinedar Bernard şunları kaydetti:

"Türkler ellerinde küreklerle saldırıya geçtiler ve bunlarla havaya kum ve toz attılar; bunlar Hristiyanların gözlerine ve yüzlerine uçtu."

Şöyle devam etti:

"Türkler siperlere ulaştılar ve kazıcıları indirdikten sonra duvarlara merdivenler yerleştirdiler. İki gün içinde duvarları on beş arşın derinliğinde oyduklar, kütüklerle desteklediler, sonra duvarı ateşe verdiler ve oyulan kısım siperlere çöktü."

Yunanca, Latince, Ermenice ve Süryanice kaynaklar, Selçuklu öncesi döneminde -11. yüzyılın ortalarından önce- Kürtlerden bahsetmemektedir. "Kurmanji" terimi 11. yüzyılda ortaya çıkmış ve daha sonra bazı Kürtlerin kendilerini tanımlama biçimi haline gelmiştir. İranlı bilgin Hamdallah Mostowfi Qazvini (1281-1350), İlhanlı döneminin önemli kaynaklarından biri olan Nuzhat al-Qulub (Kalplerin Mutluluğu) adlı eserinde, "Kürdistan" olarak adlandırılan bir eyaleti sistematik olarak kaydeden ilk kişi olmuştur.

Farsça kaynaklarda "kürt" terimi, İran'ın kuzeybatısındaki göçebe İran kabilelerini ifade etmek için kullanılıyordu. 17. ve 18. yüzyıllarda birçok bilim insanı Kürt halkının ve dilinin kökenlerini belirlemeye çalıştı. Bazıları, önemli benzerlikleri nedeniyle Kürtçeyi Farsçanın bir lehçesi olarak kabul etti. Ermeni versiyonuna göre Kürtler, İran ve Anadolu'ya göç eden ve Farslarla karışan Türk kabileleriydi. Bazı araştırmacılar, "Kürt" etnonimini, Arapların İran ve Mezopotamya'daki tüm göçebeler için bu terimi kullandıkları için, "göçebe" anlamına gelen Arapça "akrad" kelimesinden türetmektedir.

Partçada "gurd" (gurt) kelimesi "kahraman" anlamına gelirken, Farsçada "kord" kelimesi mevcuttu. 19. yüzyıla kadar Ermeniler, Kürtleri eski bir Farsça konuşan kabileden gelen "Mardlar" olarak adlandırdılar. Bazı yazarlar Hadhabanilerin Orta Çağ Kürt Müslüman bir kabilesi olduğuna inanır-ken, diğerleri bu ismi Erbil coğrafi bölgesiyle ilişkilendirmektedir. Kabile top-rakları doğuda Meraga ve Urmiye'yi, güneyde Erbil ve Sincar'ı, batıda Cezire'yi, kuzeyde Barkari, Hakkari ve Salmas'ı kapsıyordu. Kabile birkaç gruba ayrılmıştı: Mehrani (veya Mihraniyya), Ravvandi (veya Ravvadiyya), Hakimi (Hakimiyya) ve Maran (Banu Maran).

Mehraniler, Partlar ve Sasani İmparatorluğu'nun yedi büyük hanesinden biri olan Mihran klanı ile ilişkilidir. Ar-Rawwad ibn el-Musanna el-Azdi, Ravvadiyye'nin kurucusu olarak kabul edilir; Bu hanedan, Güney Azerbay-can'da 8. yüzyıldan 11. yüzyıla kadar hüküm sürdü ve Arap-Yemen köken-liydi. Hakimiyye, Fatımi Halifesi el-Hakim Bi'amrillah'ın takipçileri tarafından kurulan bir Arap İsmaili Şii mezhebiydi. Maran grubunun kökenleri belirsiz-liğini koruyor ve hem Yahudi hem de Farsça geleneklerle bağlantılı.

Bu nedenle araştırmacılar, Kürtlerin etnik kökenine ilişkin çeşitli hipotezler öne sürerek, onları eski İran, yerel, Arap ve Türk unsurlarına atfetmişlerdir. Bununla birlikte, Kürt etnik grubunun oluşumunda başrolü İran, Irak, Türkiye ve Suriye'nin bazı bölgelerinde yaşayan Farsça konuşan kabilelerin oynadığı genel olarak kabul edilmektedir.

Memlükler

1250 yılında, daha önce Eyyubiler döneminde emir olarak görev yapmış olan Memlük Aybek at-Türkmani, Mısır sultanı oldu. Memlük sultanı İzzeddin Aybek at-Türkmani (doğum tarihi bilinmiyor - 1257'de öldü), Türkman kökenliydi. Selahaddin'in kardeşi el-Adil'in torunu Sultan as-Salih Eyyub'un (1205-1249) sarayında askeri bir kariyer yaptı ve emir rütbesine yükseldi.

Memlükler, Mısır'da ayrı bir askeri sınıf oluşturuyordu. Başlangıçta, ağırlıklı olarak Türk kökenli genç erkeklerden oluşuyorlardı ve askere alınıyorlardı. Daha sonra, Memlük saflarına Kafkasya'dan insanlar, Mısır sakinleri ve bazı durumlarda diğer bölgelerin temsilcileri de dahil oldu. Çoğu araştırmacıya göre, Memlüklerin askeri bir sınıf olarak kurumu, İslam dünyasında 9. Yüzyı-lın başlarında ortaya çıkmaya başladı. İlk Memlükler, köle savaşçılar anla-mına gelen gulam olarak biliniyordu. Bu tür ilk birlikler Halife el-Mu'tasim (833-842) döneminde kuruldu. Gulam kelimesinin kendisi Arapça'da "genç" veya "genç adam" anlamına gelir. İslam hukukunun köleliğin klasik anlayı-şından yoksun olduğunu vurgulamak gerekir: satın alınan savaşçılar İslam'a geçtiler ve kişisel olarak özgür kabul edildiler. Dahası, gulam terimi her za-man özgür olmayan bir kişiyi ifade etmiyordu; birçok gulam paralı askerdi. Gulam askerleri doğrudan Halife'ye bağlıydı.

İlk Türk savaşçıları, Halife el-Ma'mun (813-833) döneminde muhafız olarak ortaya çıkmış ve koruma görevinde bulunmuşlardır. El-Mu'tasim döneminde, ağırlıklı olarak Türklere oluşan Gulam Muhafız Birliği nihayet kurulmuştur.

Memlûkler, Mısır ve Suriye'de Ortadoğu tarihinde önemli bir rol oynayan Memlûk Sultanlığı'nı (1250-1517) kurmuşlardır. 1260'ta Memlûkler, Hülagü İmparatorluğu ordusunu yenmiş, 1302'de Haçlı İmparatorluğu'nu tamamen ortadan kaldırmış ve 1375'te Kilikya Ermeni Krallığı'na son vermişlerdir. 1517'de Memlûk Sultanlığı Osmanlı İmparatorluğu'na dahil edilmiş, ancak Memlûkler uzun süre siyasi ve sosyal etkilerini korumuşlardır.

Memlûk Sultanlığı iki hanedan tarafından yönetilmiştir: Bahri (1250-1382) ve Burj (1382-1517). İlk hanedan Türkmen kökenliydi. İkincisi geleneksel olarak Çerkes olarak kabul edilir; kurucusu Barkuk'tur. Kaynaklara göre Barkuk Çerkesya'dan gelmiş ve gençliğinde Memlûk hizmetine satılmıştır. Bazı eserler Burcilerin sadece Çerkesya'dan değil, Gürcistan, Ermenistan ve Kafkasya'nın diğer bölgelerinden de geldiğini iddia etmektedir.

"Çerkesya" teriminin, günümüzde Krasnodar ve Stavropol Krayları, Adıgeya, Karaçay-Çerkesya ve Kabardino-Balkarya cumhuriyetlerinin yanı sıra Kuzey Osetya, İnguşetya ve Çeçenistan'ın bazı kısımlarını da kapsayan, Kuzey Kafkasya'nın geniş bir tarihi bölgesini ifade ettiğini belirtmek gerekir. Çerkeslerin kendilerini adlandırmaları "Adige"dir. Türkiye'nin yanı sıra Ürdün, Suriye, Irak, Mısır, Libya, Suudi Arabistan ve İsrail'de önemli Çerkes diasporaları oluşmuştur.

Birçok yazılı kaynak, Türk etnik gruplarının Orta Çağ döneminde Kafkasya'da en kalabalık gruplar arasında olduğunu göstermektedir. Bazıları "Çerkes" teriminin kendisinin de Türk kökenli olduğuna inanmaktadır. Kabardada (Çerkesya'nın bir parçası) prens ailelerinin kökenlerine ilişkin araştırmalar, birçoğunun Karaçay, Balkarya, Kumuk Ovası ve Kırım'da kökleri olduğunu ve Türk kökenli olduklarını göstermektedir. Rusya'da "Çerkesler" terimi geleneksel olarak Adıgeler için kullanılırken, Türkiye'de bu terim genellikle Kuzey Kafkasya'dan gelen halkları (Türkler, Abazinler, Kabardlar, Karaçaylar, Balkarlar ve diğer gruplar) ifade etmek için kullanılır.

Burji hanedanlığının 26 sultanından 10'unun Arapça-Farsça, 16'sının ise Türkçe isimleri vardı. Türk onomastik geleneği hem Türkçe hem de Arapça-Farsça isimleri içeriyordu. Türk paralı askerler, kural olarak, hizmete girdik-ten sonra isimlerini değiştirmezlerdi. Barkuk, Baybars, Huşkadam, Bilbay, Timurbuga, Jakmak, Inal, Barsbay, Tatar, Kayıtbay, Canbolat, Kansuh ve Tumanbay gibi Burji sultanlarının isimleri Türk kökenlidir. Sonraki yüzyıllarda Memlûkler Mısır'da feodal toprakları elinde tutmaya ve önemli siyasi nüfuz-larını korumaya devam ettiler. 1806-1807 yıllarında Memlûk liderleri Elfi ve Badrisi şüpheli koşullar altında öldüler. Memlûklerin etkisini ortadan kaldır-mak isteyen Mısır'ın Osmanlı hükümdarı Muhammed Ali Paşa (1769-1849), 1811 yılında liderlerini Kahire'ye davet etti. Saraya gelen yaklaşık 700 Memlûk öldürüldü; ülke genelinde 3.000'den fazla kişi hayatını kaybetti. Bu olaylardan sonra Memlûkler siyasi bir güç olarak varlıklarını yitirdiler ve Mısır tarihinin bir parçası olarak kaldılar.

Memlûk Sultanlığı sarayında çeşitli diller kullanılıyordu: Yönetici askeri elitin dili olarak Türkçe ve idare ve edebiyat dili olarak Arapça.

Sonuç

12.-13. yüzyılın önde gelen Arap tarihçisi İzzeddin İbn el-Asir'in "Kitab el-Kamil fi-t-Ta'rih" ("Tam Tarih") adlı tarihi eseri, İslam öncesi dönemden Moğol fetihleri dönemine kadar Müslüman dünyasının tarihine adanmış temel bir eserdir. Akademik açıdan, kroniğin 9. yüzyıldan 13. yüzyılın ortalarına kadar olan olayları kapsayan bölümü, Samani, Karahanlı, Selçuklu, Gaznevi, Guri, Harezmi ve Hulagu hanedanlıklarının tarihi hakkında önemli bilgiler içerdiğinden büyük değere sahiptir. Bu dönem, İslam dünyasındaki etnopolitik ve askeri-idari süreçleri anlamak için çok önemlidir.

Türkmen kabilelerinin Mısır'dan Afganistan'a yayılması büyük ölçüde Selçuklu devletinin genişlemesinden kaynaklanmıştır. 1064 yılında Selçuklular, Dvin şehri de dahil olmak üzere Ermenistan'ı ele geçirdiler. Hem Selçuklu döneminden önce hem de Selçuklu döneminde şehir, Arap Ravvadiyye kabilesinden gelen Şaddadi hanedanı tarafından yönetiliyordu. Bu nedenle, Selahaddin ve atalarının Kürt kökenli olduğu teorisi kaynaklarla desteklenmemekte, bilimsel kriterleri karşılamamakta

ve daha sonraki tarih yazımının çarpıtmalarına aittir. Söz konusu dönemde Kürt halkı henüz oluşmuş bir etnik grup olarak mevcut değildi.

Dvin şehri ve çevresi, Arapların yanı sıra Ermenilerin, Asurilerin, Yahudilerin, Farsça konuşan kabilelerin ve Türkmenlerin yaşadığı çok etnikli bir ortamı temsil ediyordu. Bu koşullar altında, etnikler arası evlilikler doğal olup, karışık kökenli ailelerin oluşmasına yol açmıştır. Selahaddin'in ailesinin Farsça konuşan ve Selçuklu idari ve askeri sistemine entegre olmuş yerel kabile gruplarından gelmesi oldukça muhtemeldir. 1130'dan önce, Selahaddin'in dedesi Şadi ibn Mervan'ın hayatı ve kökeni hakkında güvenilir bir bilgi bulunmamaktadır. Ailenin Kürt kökenli olduğuna dair ilk iddia, bir yazar tarafından kaydedildikten sonra, sonraki tarih yazımında eleştirel bir değerlendirme yapılmadan kabul edildi ve tekrarlandı. Rus oryantalist Vladimir Minorsky de dahil olmak üzere sadece birkaç araştırmacı, ailenin Ravvadiye kabilesiyle olan bağlantısına işaret etti ve Arap kökenli olduğunu varsaydı.

Sultan Alp Arslan'ın 1064'teki fetihlerinden sonra, İran, Azerbaycan ve Ermenistan'da hüküm süren Şaddadi ve Ravvadi Arap hanedanları Selçukluların vasalı oldular.

Şadi ibn Mervan'ın ailesi Selçuklularla birlikte bölgeye gelmiş ve Selçuklu idari uygulamalarına uygun olarak makamlar ve toprak bağışları almış olabilir. 1130 yılında aile Tikrit'e taşındı ve Şadi ibn Mervan şehrin şihnası (güvenlik şefi) olarak atandı. Şihna makamı genellikle yalnızca Türkmen askeri elitinin üyelerine emanet edilirdi. Şadi'nin 1132'deki ölümünden sonra oğlu Necmeddin Eyyub (Necmeddin ibn Şadi) Tikrit valisi oldu.

1130'lu yıllar, Abbasi halifesi el-Mustarşid ile İmaddin Zengi liderliğindeki Türkman kuvvetleri arasında keskin bir çatışmayla karakterize edildi. Nec-meddin Eyyub, Zengi'yi destekledi ve bu da gelecekteki kariyerini belirledi: 1139'de Baalbek valisi olarak atandı. Kardeşi Şirkuh, Zengi'nin en yakın askeri komutanlarından biri oldu. Zengi'nin 1146'daki ölümünden sonra, kardeşler Nureddin Zengi'nin hizmetine girdiler ve Nureddin Zengi daha sonra Salahaddin'i siyasi olarak eğitti ve şekillendirdi, fiilen onun akıl hocası oldu.

Salahaddin Arapça, Farsça ve Türkçe dillerine hakimdi. Arapça dini ve idari iletişim dili olarak, Farsça edebiyat ve yüksek kültür dili olarak,

Türkçe ise sarayda, askeri çevrelerde ve Memlükler arasında kullanılıyordu. Kesin etnik kökenine bakılmaksızın, çağdaşları, Hristiyan yazarlar da dahil olmak üzere, Salahaddin'i kültürel ve siyasi kimliğini yansıtan bir Türk veya Türkman olarak algıladılar.

Nureddin Zengi 1174 yılında öldü. Salahaddin, 1176 yılında onun dul eşi İsmataddin Hatun ile evlendi; İsmataddin Hatun 1186 yılında öldü. Salahaddin 1193 yılında öldü. Salahaddin'in annesi Türkman kökenliydi ve eşi İsmataddin Hatun da Türkman kökenliydi. Salahaddin'in oğulları el-Afdal (1170-1125), el-Aziz Osman (1171-1198), az-Zahir Gazi (1173-1216) ve el-Mu'azzam Turanshah (1181-1260) kısa sürelerle hüküm sürdüler. Salahaddin'in kardeşi el-Adil, 1196 yılında El-Afdal'ı devirerek Şam emiri oldu ve ardından 1200 yılında El-Aziz Osman'ı devirerek Mısır sultanı oldu. Mısır ve Suriye, 1250'de Memlüklerin yükselişine kadar Salahaddin'in kardeşinin soyundan gelenler tarafından yönetildi.

1219'da Cengiz Hanedanı Müslüman dünyasına yayılmaya başladı ve Harezmi ve Selçuklu devletlerini etkiledi. 1230'larda İran, Transkafkasya ve Kuzey Kafkasya fethedildi. Bu dönemde binlerce Türk paralı asker Memlük Sultanlığı'na göç etti. Moğolların Türkleri toplu olarak köle olarak sattığı yö-nündeki yaygın iddia kaynaklar tarafından desteklenmemektedir. Serbest asker alımı ve askeri göçten bahsetmek daha doğru olur. Dahası, Türk-Moğol elitlerinin İslamlaşma süreci kademeliydi ve 13. yüzyılın sonu - 14. yüzyılın başlarında tamamlandı.

Memlükler bu dönemde özel bir rol oynadı. Salahaddin'in kardeşinin torunu Sultan el-Salih (1240-1249) döneminde siyasi etkileri önemli ölçüde art-tı. O zamanlar, Cengiz Han'ın ilerleyişiyle bağlantılı olarak Türkmanların Eyyubi topraklarına kademeli göçü gerçekleşti. Öne çıkan Memlük hüküm-darları arasında, Oğuz Türkman Beğdili kabilesinden Sultan el-Malik el-Muzaffar Sayf ad-Din Kutuz (1259-1260) dikkat çekmektedir. Cengiz Han'ın ilerleyişini durdurdu. Memlük devletinin en ünlü sultanı ise Baybars (1260-1277) idi. Yaygın inanışın aksine, Kıpçak kökenli olduğu düşünülse de, kaynaklar onun bilinçli ve gönüllü olarak Memlük saflarına katılan bir Türk askeri profesyoneli olduğunu öne sürüyor. Faaliyetleri, Haçlılara ve İlhanlılara (Hulagu devleti) karşı başarılı mücadeleyi ve bilim, mimari ve kültürün aktif himayesini kapsıyordu.

Meml klerin büyük çoğunluğu T rkmanlardan, ardından Kuzey Kafkas Türkleri ve Cengiz Türklerinden oluşuyordu. 11. yüzyılın sonlarından itibaren Türkmanlar, Mısır'dan İran'a uzanan geniş topraklara hakim oldular. Bu grupların modern torunları arasında Suriyeli ve Iraklı Türkmanlar, Türkler, Azerbaycanlılar ve Türkmenler yer almaktadır.

Modern zamanlarda, Türkmanların tarihsel ve kültürel ortaklığı uluslararası iliŐkilerde bir faktör olmaya devam etmektedir. Türkiye, Osmanlı İmparator-luğu'nun tarihsel mirası ve coğrafi yakınlığı nedeniyle geleneksel olarak Suriye ve Irak T rkmanlarına siyasi, ekonomik ve insani destek saęlamıŐtır. Azerbaycan da, resmi ziyaretler ve bilimsel giriŐimler de dahil olmak üzere, Türkman topluluklarıyla bağlarını sürdürmektedir; bu giriŐimler arasında 2023 yılında Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi'nde Irak Türkmanlarının Tarihi ve Kültürü  zerine AraŐtırmaların Koordinasyon Konseyi'nin kurulması da yer almaktadır.

Suriye'nin çatışma sonrası yeniden yapılanması ve bölgesel süreçlerin dönüŐümü ortamında, Türkman faktörü, Türkiye ve Azerbaycan'ın Suriye ve Irak ile iŐbirlięinin kilit bir unsuru olabilir ve olmalıdır. Etnik, dilsel, dini ve kültürel değerlerin ortaklığı, istikrarlı bir tarihi gerçekliği ve daha fazla etkileŐim için objektif bir temeli temsil etmektedir.